

te o, en una via inversa, sense expulsar-los d'antuvi fora de la consideració com a desplegament històric inconseqüent del concepte. En conclusió, la lògica transcendental com a fil conductor d'una reconstrucció històrico-filosòfica de l'idealisme és preconcepte i la seva aplicació consistirà bàsicament a guiar l'examen de la discussió filosòfica suscitada pels assaigs històricament verificables de transitar des del preconcepte a la definició i realització concreta d'un concepte de lògica transcendental. Igualment, en conclusió, la recerca de l'idealisme i la lògica transcendental rebutjarà de reescriure l'idealisme segons un esquema narratiu, s'inscriurà en un horitzó obert, un horitzó que fa de l'idealisme la idea i l'ideal d'una totalitat per configurar, i es presentarà amb la prudència de no pretendre exhaurir aquell horitzó i ni tan sols de localitzar-ne el seu centre. Fins i tot si els seus resultats es revelen fonamentals (per exemple, perquè hagin de ser referits al concepte de filosofia i a la seva fonamentació) és del tot dubtós que això signifiqui més que la *impossibilitat d'una definició de l'essència de l'idealisme que no contempli aquesta temàtica*. Però dir que aquesta temàtica és essencial a la definició de l'idealisme queda molt lluny, fins i tot infinitament lluny, de l'afirmació que aquesta temàtica constitueix l'essència de l'idealisme.

Miquel Montserrat

Francisco GALLO ARTEAGA, *Llorenç i Barba y las Lecciones de filosofía*. Tesi doctoral dirigida pel Dr. Jordi Sales i presentada a la Universitat de Barcelona el 30 de setembre de 1995.

El filòsof Xavier Llorens i Barba (1820 Vilafranca del Penedès -1872 Barcelona) comença a ser valorat en la seva justa mesura en el present segle a partir de la publicació, per part de la Universitat de Barcelona de les seves *Lecciones de Filosofía* (1920). El present treball doctoral se situa en la línia d'altres de les últimes dècades que han aprofundit en importants filòsofs catalans dels dos últims segles en gran part desconeguts

(sobretot els treballs doctorals sobre Martí d'Eixalà, Comellas i Cluet, Torras i Bages i Turró).

Dels primers temps de Llorens i Barba ens interessa destacar dues circumstàncies. Primera, les seves qualitats excepcionals per a la filosofia referents al seu esperit d'observació i sensibilitat així com el seu amor a l'estudi, que mostra des dels seus primers anys. Les mateixes varen tenir un primerenc despertar en ell en virtut de les difícils circumstàncies de la vida ciutadana (les confrontacions entre realistes i liberals en el període 1823-1833). Segona circumstància, els antecedents familiars del seu temperament intel·lectual, el referent del qual és el seu avi matern, el doctor Manuel Barba i Roca (1754-1824) il·lustrat i acadèmic. El seu ideari no el va portar a renegar dels principals dogmes de fe catòlica, es va dedicar, més aviat, a la tasca de donar compliment a les naturals aspiracions humanes, al progrés en els distints àmbits de la col·lectivitat que va escollir, la seva població natal i la del nostre filòsof, Vilafranca del Penedès. La seva actuació podem sintetitzar-la en una particular simbiosi entre intel·lectualisme, tolerància, honestat personal i filantropisme que pot observar-se en la seva labor, en els escassos escrits que d'ell es conserven i en els seus continuadors. Entre aquests últims destaquem els que es dedicaren a la formació del nostre personatge, anteriorment a la seva incorporació a la Universitat de Barcelona, l'advocat Fèlix Barba (fill de Manel) i el metge Fèlix Janer. Li són deutors, a més, els de l'anomenat «segle d'or» de Vilafranca (segle XIX) del que destacarem a Manel Milà, principal artífex de la Renaixença literària en el Principat, al bisbe Josep Torras i Bages, el més eficaç impulsor d'una «Renaixença cristiana» a cavall dels dos últims segles, així com el nostre personatge, que esdevindrà impulsor eficaç i destacat del Renaixement cultural.

La tradició científica que precedia Llorens es va accentuar, just abans d'incorporar-se a la Universitat, a través del magisteri que rebé del prestigiós metge Fèlix Janer, que a més era filòsof. Quan es disposa a fer-ho Llorens ja és procliui

al *nosce ipsum* socràtic i a l'aplicació en aquesta tasca d'un mètode objectiu o científic. Mantindrà aquest criteri en endavant d'una manera diríem obsessiva, el que el convertirà en un personatge singular entre els seus contemporanis a la vegada que en mentor del renaixement cultural en curs.

Tals precedents varen comportar que Llorens sintonitzés aviat a la Universitat amb el seu professor Ramon Martí d'Eixalà, que havia començat a impartir desde 1835 una doctrina divergent de l'escolasticisme decadent imperant. Defensava un empirisme, proper a Locke i Hume, que a la vegada donava un èmfasi especial a l'individu com agent moral i al paper que en ell representa la consciència. Emprava un particular mètode científic d'observació interna i externa.

Llorens no va rebre a la Universitat altres ensenyaments de filosofia que les «del seu mestre», identificant-se amb elles i incorporant-les en vistes a la seva major profunditat i extensió. Confiava que aquestes bases haurien de ser suficients per superar la crisi que havia suposat per la filosofia el pensament kantian, aspirant a proporcionar una solució teòrica útil, en particular, per la vida pràctica. Era un convençut del paper orientador que corresponia a la filosofia respecte de les altres ciències, pel que va invertir exclusivament la seva existència en la tasca d'investigar i ensenyar tant dins com a fora de les aules (des que va prendre possessió de l'única càtedra universitària de filosofia de Barcelona, als 27 anys, fins un quart de segle després, coincidint amb la seva mort). Se li reconeix unànimement un alt nivell de competència en distintes disciplines científiques i d'humanitats.

Va estar present en l'esdevenir de les institucions més emblemàtiques del moviment contemporani de renaixement cultural, la Renaixença. Tot apunta a què va ser el seu filòsof, en particular respecte a la seva orientació cristiana. Malgrat això, va preferir el magisteri personalitzat —d'aquí l'absència de publicacions i intervencions públiques seves— i en aquest sentit la seva tasca va ser fecunda, ja que un bon nombre d'intel·lectuals del seu segle i

del present reconeixen ser els seus deixebles o continuen parcialment els seus plantejaments. El seu «semikantisme» dificultà però no impedí finalment que la seva herència es malmetés. Aquesta va tenir lloc principalment a través dels següents personatges: M. Milà, J. Letamendi, M. Menéndez Pelayo, J. Serra Húnter, A. Rubió i Lluch, els germans Carreras Artau i F. Mirabent.

Va pretendre ser conciliador i orientador d'acord amb les necessitats espirituals de la naixent societat liberal que li va tocar viure. No es va sentir particularment interpel·lat a construir una teoria filosòfica original, sinó més aviat a sintonitzar amb aquelles manifestacions humanes de tots els temps que tenien un valor de perennitat. En últim terme aspirava a què la filosofia trobés el seu lloc propi en tant que orientadora del devenir social.

Llorens no va preparar en vida cap escrit destinat a la seva impressió. Circumstàncies excepcionals varen fer possible l'existència de diverses publicacions doctrinals que daten de diversos moments del seu magisteri (comprengren el període 1847-1872) les quals ens permeten disposar de certa perspectiva sobre ell mateix.

Exercici d'oposicions (1847): Se senyalen en ell els fonaments del posterior edifici doctrinal: I) Relació intrínseca Filosofia-Història del gènere humà. Des dels seus inicis el nostre autor es proposa situar els problemes de la filosofia en la seva realitat pròpia, en el context històric del qual procedeixen. A la vista del més antic escrit conegut de Llorens podem afirmar que el primer període d'autodidactisme del nostre autor (1842-47), consisteix primordialment en un aprofundiment personal en la història de les civilitzacions, remuntant-se fins i tot a les més antigues.

Pel nostre autor el pas del temps i les distintes manifestacions sobre la veritat filosòfica l'emascaren. S'ha de mirar amb mirada comprensiva les distintes manifestacions humanes que cerquen la veritat. Pretén realitzar aquesta tasca amb objectivitat científica, a partir de l'observació de les distintes manifestacions de les mateixes, amb especial atenció a les de caràcter intel·lectual i

moral. (I) Entre les conclusions de la seva anàlisi destaca un conjunt de veritats estables en les distintes èpoques (*philosophia perennis*). El nostre autor aspirarà a obtenir aquest títol per al conjunt del seu pensament. (II) Per Llorens el coneixement de la naturalesa de l'home inclou el de tots els principis de tota veritat i ciència humana. (III) La falta d'unanimitat que s'observa històricament en la filosofia es deu a la infravaloració sistemàtica que s'ha fet servir en aquest camp respecte als dictats de la consciència humana, instrument legítim i idoni de coneixement. L'observació interna, entesa com a anàlisi dels fenòmens interns a través de la consciència, permet superar les limitacions de l'Empirisme i establir una Metafísica. En conseqüència, apareix ja bastant perfilat en aquest escrit l'esquema filosòfic definitiu de Llorens, quedant pendent la seva completitud. No hi ha referències a la seva filosofia pràctica (que a l'igual que en Kant vindrà en ajuda de la part teòrica) probablement per raons d'indole distinta (per no aparèixer excessivament innovador davant els seus examadors).

El seu *Discurs inaugural* d'obertura de l'any acadèmic 1854-55, constitueix pròpiament un aprofundiment i aplicació pràctica de les premisses de l'escrit precedent. Pel nostre autor el pensament filosòfic té una inevitable vinculació amb les condicions històriques de la nació de la qual s'origina. En aquestes té un paper primordial l'*Esperit de la nació*, que consolida al llarg del temps la personalitat pròpia de la mateixa. Per Llorens l'esplendor cultural d'una nació dóna lloc al sorgiment d'una filosofia pròpia.

Aquest plantejament fa més comprensible el sentit de l'actuació de Llorens. Va dedicar totes les seves energies a afavorir aquest procés, en vistes a la consolidació d'una filosofia que podríem anomenar popular. En aquest sentit, el nostre autor (I) exhorta a la pràctica individual del *Nosce ipsum*, a l'observació psicològica i a la crítica a què aquesta dóna origen. D'allò, al seu entendre, poden esperar-se els millors resultats en ordre al bon discerniment i a l'establiment d'un pensament sòlid i estable,

d'una *philosophia perennis*. (II) Proposa com a model l'escola escocesa com a punt de referència contemporani d'aital pràctica. (III) Invita a les distintes facultats universitàries a treballar unides en la formació d'un pensament comú —constitueixen «un dels més poderosos agents que han de conduir semblant obra.» (IV) A mode de conclusió expressa que «a l'observació psicològica i a la crítica que aquesta dóna origen podem fiar la sort del nostre desenvolupament filosòfic». Tal programa es va verificar en part, ja que pot observar-se en les primeres dècades de la segona meitat de segle una tendència generalitzada en torn al «Sentit Comú» en l'àmbit universitari barceloní (la qual cosa va suposar un vet a les pretensions del krausisme que va estendre la seva influència per gran part d'Espanya en la segona meitat de segle). No es va donar una consolidació d'aquesta tendència a falta de filòsofs de nivell que aprofundissin en els seus plantejaments.

Els Apunts. Consisteixen en resums de classe dictats pel propi professor. Alguns d'ells foren editats i es disposa d'alguns exemplars en l'actualitat. Posseïm així mateix alguns manuscrits dels mateixos. Els *Apunts* constitueixen l'única referència de què es disposa del període 1854-1864 del magisteri de Llorens. Tenen particular interès els del seu deixeble Luís Álvarez, corresponents al curs 1855-56, els únics que es disposa dels ensenyaments d'Història de Filosofia de Llorens. Precisen d'un treball comparatiu amb les altres fonts que confirmi els seus continguts. Els *Apunts de Filosofia* de què disposem no difereixen d'una manera important de les Lliçons publicades i per això ens inclinem per les tesis assenyalades amb anterioritat d'una variable disposició i extensió dels continguts en funció de les peculiaritats de l'any acadèmic en què es varen impartir.

Les *Lliçons de Filosofia* (Doctrina llorensiana). Per la seva considerable extensió constitueixen el corpus doctrinal del nostre autor. Aquest s'hi confessa repetidament continuador de l'Escola escocesa però pretén ser més científic i d'aquí la seva influència kantiana, que també pot observar-se en el

seu esquema doctrinal: (I) Per Llorens la filosofia pràctica complementa la teòrica «ja que no pot concebre's l'home únicament com a ser pensant sinó com a agent moral i com a capaç de sentir». (II) L'especulació humana té a veure amb la contemplació dels fenòmens de consciència. El nostre autor per altra part defensa la realitat existencial d'allò de què ens informa la consciència, el que fa possible l'establiment d'una Metafísica i en aquest sentit es declara adepte de la «Filosofia del Common Sense». A través dels seus plantejaments ens presenta una psicologia de la consciència oberta a una metafísica (en aquesta quedarà clara l'admissió dels primers principis perquè són dades de consciència).

El propòsit del nostre autor en ordre al coneixement és prioritàriament metafísic, tot i que li preocupa tant o més que s'introdueixi l'error o la subjectivitat en els seus plantejaments preliminars i d'aquí el seu afany revisionista de l'acte de coneixement humà en tota la seva complexitat (Psicologia empírica). El coneixement depèn de l'existència d'on s'origina però no podem donar raó de la mateixa, sinó que solament pot parlar-se del que informa l'ànima humana i aquesta via de coneixement mereix pel nostre autor el major crèdit, ja que a través d'aquesta l'home posseeix un coneixement natural i primitiu. Llorens creu així mateix en la connexió entre el natural, el vertader i l'útil amb el que confia que el seu coneixement serà vàlid per a la vida pràctica.

A judici del nostre pensador l'home, i en particular el filòsof, si vol aspirar a una acceptació generalitzada dels seus plantejaments prèviament ha d'haver adquirit la destresa de la contemplació de la vida interna de la mateixa manera que contempla el món exterior, el qual té a veure amb el desenvolupament decidit i continuat de les facultats de conèixer, d'estimar i de la capacitat del sentir que dona lloc a un quadre de la vida interna molt diferent del mer raonador.

Respecte a l'anàlisi de la vida interna el nostre autor segueix el mètode inductiu d'observació que va aprendre del seu mestre Martí, i per aquesta via

aconsegueix el fet general que té a veure amb tots ells, tots es refereixen al jo, tots són fets de consciència. El Sentit Comú certifica el que prové del testimoni de la consciència i també ha de ratificar el conjunt de veritats defensades repetidament pels pensadors precedents, el que Leibniz va anomenar *philosophia perennis*.

A través de la Doctrina del Realisme Natural, Llorens distingeix els dos àmbits que es plantegen en ordre al coneixement, del *jo* i del *no jo*. El coneixement depèn d'ambdós per igual. Amb allò dissenteix de l'empirisme i del racionalisme, del materialisme i de l'idealisme. Rebutja de l'empirisme la seva anul·lació del *jo* i la seva sola acceptació de les dades materials, a la vegada que critica als racionalistes purs el seu abstraccionisme que s'allunya de la realitat més vital. A judici del nostre autor la filosofia ha de situar-se en el just mig de les tendències assenyalades en virtut del paper testimonial que porta a terme la consciència. Ignorar aquesta implicaria decantar-se per una de les tendències assenyalades en perjudici del vertader coneixement. Pel nostre autor, la filosofia és l'estudi de la consciència humana com a criteri de veritat.

Llorens seguint Reid admet el coneixement immediat, intuitiu i directe de la realitat externa i la realitat de tals objectes. Així mateix s'apropa a Locke en admetre com a fonts de coneixement sensible la sensació i la percepció. Per a l'aprofundiment en els fenòmens de l'ànima es val del conegut pressupost tomista: *potentia specificantur per actus et actus per objecta*; no obstant s'allunya del tomisme en no acceptar que el coneixement ho sigui per espècies intel·ligibles.

Pel nostre autor, en un moment de vida interna hi intervenen tots els elements que denomina de vida inferior i superior. No és aliè a aquesta idea d'unitat el coneixement del passat (sense el qual el coneixement no seria possible) el qual pretén demostrar en tractar temes clàssics com la representació, la memòria i les lleis d'associació. La vida inferior de coneixement es completa amb una vida superior, ja que l'ànima és a la vegada independent de la vida cor-

poral, el que s'entén per «pensar. D'aquesta acció s'originen, seguint un grau de menor a major complexitat els conceptes, judicis i raciocinis. El nostre autor informa així mateix en la part lògica de les lleis reguladores del nostre pensament.

La completitud de l'anàlisi tant psicològica com lògica accentua un conjunt de coneixements que escapen d'aquesta, els de caràcter metafísic. El nostre autor propugna una metafísica gnoscològica amb el que coincideix amb l'escocès Hamilton. En aquesta es reconeixen els dos elements que entren en tot pensament, empíric i racional, i es destaquen les seves característiques pròpies, principalment de contingència i de necessitat respectivament.

En la Metafísica s'ocupa de l'últim d'ells. El pensament, racionalment considerat, té valor per la seva veritat. La necessitat d'admetre certs judicis com a veritables criteris de veritat porta a pensar que en la certesa radica el criteri de veritat. La guia del coneixement és la convicció o creença, que és superior al coneixement objectiu.

La certesa, per altra part, ve a ser la característica dels actes de creença. Per a Llorens el fonament del coneixement humà mereix més aviat el nom de creença (acte obscur i subjectiu) que no el de coneixement (acte perspicu i objectiu). La doctrina del Sentit Comú de Llorens, seguint Hamilton, és la que fonamenta en les creences primitives de l'home tota la Filosofia. La Metafísica culmina amb la Teologia racional en la qual apareix la ciència de Déu no com a dominant de la necessitat pràctica al mode kantiana, sinó com a condició de tot conèixer i de tota veritat. La consciència especulativa en virtut del principi de causalitat demana l'existència d'una causa originant o primitiva per necessitat intrínseca del nostre enteniment. Pel principi teleològic o de finalitat afirma la intel·ligència i intencionalitat d'aïtal existència. A través de la consciència pràctica obté la dada de la dependència humana que ens mou a la comunicació amb el Ser Suprem.

La filosofia pràctica del nostre autor tracta de les regles de les nostres accions. Els fets conscients es regeixen

per l'obligació moral, l'imperatiu categòric kantian, amb el que aquest condicionant s'uneix al de la consciència de la pròpia llibertat, el caràcter distintiu de la vida humana a judici de Llorens. El judici moral és un «a priori» com els principis racionals. Llorens accepta així mateix els dos postulats de la raó pràctica kantiana: la immortalitat de l'ànima i l'existència del Ser Suprem com autor del bé moral. Difereix de Kant en què la llei moral que l'home ha de seguir no és una derivació de la voluntat humana sinó que mostra la relació amb l'Autor de la llei moral i Jutge suprem de les nostres accions en la manera més clara possible. El complement de l'imperatiu categòric consisteix, a judici de Llorens, en la contemplació de la idea del bé tal com sosté Plató. A través d'aquesta l'esperit s'aproxima progressivament al compliment de la llei moral, vida moral superior, assenyalant finalment, que troba en el cristianisme la seva matisació més excel·lent.

Francisco Gallo

Jordi GIRÓ, *El pensament polític de Carles Cardó i de Jacques Maritain*. Tesi doctoral publicada per l'Institut d'Estudis Catalans. Treballs de la secció de filosofia i ciències socials, XX, Barcelona 1995. Premi Duran i Bas de 1992.

Aquest estudi, que compara el pensament polític de Carles Cardó i Jacques Maritain, consta de dues grans parts: la primera inclou la presentació de l'obra dels dos autors i de les seves relacions, l'anàlisi i explicació dels conceptes nació i estat que cadascun dels dos autors desenvolupa i, finalment, la comparació de les seves teories. I la segona inclou diversos apartats bibliogràfics referents a l'obra dels dos autors i als seus comentaristes, un recull annex dels articles més importants de Carles Cardó sobre la nació i l'Estat, no publicats fins ara en cap volum, i cartes personals entre Cardó i Maritain.

Carles Cardó no és un pensador sistemàtic. La seva producció periodística que fa referència a la filosofia política és